

სალიტერატურო და სამეცნიერო ნახტებადანი ზაზოთი. ზამოღის ყოველ კვირა ღღს.

№ 29

ივლისი 9, 1895 წ.

№ 29

შინაარსი:—ქართული საერო ზემირ-სიტყვაობის თაენი.—სელოკო, ლექსი აკვისა—სხვა-და-სხვა ამბები.—საფურად-
ღებო ამბები.—თ. ნ. გ. ორბელიანის სიტყვა.—ღია წერილი ზ-ნ დამ, ერისთავს გ. გ. წერეთლისა.—გალა.—მეფე სოლომონ
იმერეთისა დიდ სოლომონად წოდებულ დასასრული.—„შამაშე“,—„ფერია“ და ეროვნება ნ. ჟორდანიას.—სამხელე ქარს-
ხალი ღრუ ზგრაღისა.

ქართული საერო ზემირ-სიტყვაობის თაენი.
(წარღი თემარსანსუფიან)

მალღესი დანიშნულემა საზოგადო ზემირ-სიტყვაობის თაენისა, როგორც ჰუმანური დაწესებულემა. ღღს ცნობიღია და ღორსეულათაც დაფსებული განათლებული კაკობრიობისაგან. ამ საქველ-მოქმედო დაწესებულეების მიზანი სხვათაშორის არის გაჰირეებული მეცნიერების, მწერლების და სხვა პატიოსანი მოღვაწეების მდგომარეობის გაუმჯობესობა ნიეთიერი დახმარებით. ღღი ხანია ქართული ლიტერატურა საჰირეობდა ჩენი საზოგადოების მხრით ნიეთიერი შემწეობას, მაგრამ ღღემღის გულ-გრილობას ეიჩენღით ყოველ საქველ-მოქმედო საქმეში; ახლა კი ჩენი ლიტერატორების და სახალხო სიტყვიერების უნუგეში მდგომარეობამ აღძრა ჩენ საზოგადოებაში სურვილი: 1) გაჰირეებული მწერლების და სხვა პატიოსანი მოღვაწეების და მათი არსებობის ნიეთიერათ გაუმჯობესობისა; 2) სახალხო სიტყვიერების შეგნებული გამოკვლევა და ძველი სამწერლო ნშთების და ჩენი ქვეყნის სხვა-და-სხვა კუთხეში ქართული ლექსიკონისათვის მასა-

ლის შეგროვება. ყველა კუთხეში, სადაც კი ქართელი საზოგადოება მოიპოვება, გროვება შეწირულემა სხვა-და-სხვა წმინდა დანიშნულეებისათვის. ჩენეგან მოეღის სამშობლო მხარე ძმობას, თანაგრძნობას, შემწეობას ამ ფრიად საჰირო და საშეიღიშეიღო საქმეში. ყოველმა ქართველმა, რომღის გულში განუსაზღვრელი მამუღის სიყვარული ღვივის, უნდა ვადაღვას თაენი წელიღი სამშობლოს წმინდა საჰურთხეველზე. ეს შეწირულემა არ დარჩება უყურადღებოთ საქართველოს ეროვნების მხრით და შთამოგებაც დაგვიმადღებს, რასაც კარგს ეიშოქმეღბთ.

ოითქმის ღღემღე დაღისტანში მყოფი ქართველობა თაენი დაუღვერობით გულგრილობას იჩენდა ყოველ საქველ-მოქმედო საქმეში. აწ კი ამ ჩენ დაუღვერობას და გულ-გრილობასაც ბოლო უნდა მოეღოს. ამის დასამტკიცებლათ მოგვეყვს ქვემოსგნებულთა პატიეცემულთა პირთა შემოწირულეების სია:

თ. ნიკოლოზ ზურაბის ძე ქუკუაძემ—50 მან., მიხაიღ ქაიხოსროს ძე ბაქრაძემ—10 მ., მიხაიღ როსტომის ძე ჩხატარაშვიღმა—10 მ., სოფიო ღიმიტრის ასულმა ჩხატარაშვიღისამ—5 მ., თ. სვიმონ

თამაზის ძე რუსიშვილი—5 მ., თ. ილია გრიგოლის ძე მაყაშვილი—5 მ., თ. ნიკოლოზ ათანასის ძე ვახვახიშვილი—10 მ., ელ. ადამის ასულმა ვახვახიშვილისამ—5 მ., თ. ივანე დავითის ძე ციციშვილი—5 მ., თ. სოლომონ კონსტანტინეს ძე ჯაფარიშვილი—10 მ., ნინა დავითის ასულმა ჯაფარიშვილისამ—5 მ., ილია დარისპანის ძე აბულაძემ—10 მ., მინა სვიმონის ძე კანდელაკი—3 მ., გვეგნო მიხეილის ძე ფოცხვერიშვილი—3 მ., თ. ვლადიმირ ათანასის ძე მაყაშვილი—10 მ., ივთათი გრიგოლის ასულმა მაყაშვილისამ—5 მ., იოსებ ნიკოლოზის ძე მეღვინეთსუცესიშვილი—5 მ., ნესტორ თედორეს ძე მენაბდემ—3 მან., თ. ალექსანდრე იოსების ძე ჭავჭავაძემ—10 მ., თ. სპირიდონ ნიკოლოზის ძე ანდრონიკაშვილი—10 მან., ლევან ანტონის ძე შოთნიაშვილი—1 მან, ალექსი თურქისტანიშვილი—2 მან., ივანე შარაშიძემ—3 მან., ვასილ ჯაფარიძემ—50 კა კონსტანტინე სოლომონის ძე ჯაფარიშვილი—50 კ. და ისონ ფურცელაძემ—50 კ. სულ 186 მან. 50 კ.

ასისთავი შესაქმნა უკანას ზღასტუნის პათალიონის მისაილ ქაისასროს ქუ ბაქაძე.

* *

კაკასიის რეინის გზის მოსამსხურეებისაგან. უმოჩრილესათ გთხოვთ, მიიღოთ ჩვენგან მოგროვებული 37 მ. და 40 კაპ. ზეპირ-სიტყვაობის ფონდის დასარსებლათ. ამასთანავე გიგზავნით სიას იმ პირებისას, რომელთაც არ დაიშურეს შემღებისამებრ მიეცათ ამ კეთილი და ფრიად სასარგებლო საქმისათვის შემწეობა და გთხოვთ, დასტამბოთ ამათი გვარებრი თქვენს პატრეცემული გას. „კვალში“.

თითო მანეთი: თ. ზაქარია მარბეღლმა, იას. ბახტაძემ, პეტრე ბახტაძემ, ვას. ღარიბაშვილი და ვ. როსტომაშვილი, ილ. კობალიშვილი და დედამა, ალფ. ყიფიანმა, ვ. მამაშიამ, არ. ყერულიშვილი, ნიკ. ზარიტიძემ, ნიკ. ჭერკოვამ, ექ. ყერულიშვილი; ნიკ. გიორგობიანმა, ლ. სამქუჯაშვილი, ვანო ბუჯაშვილი, რაფ. თავებრიძემ, თ. ვაცაძემ, იოს. დარბაჩელიძემ, კოლა თოფურაძემ, ნ. ჩაჩავამ,

ათ-ათი შაური: ივ. ჭავჭავაძემ, ის. ძნელაშვილი, ნ. ქართველიშვილი, გ. ლეონიძემ, ნ. ზარბაზენიშვილი, ივ. კახიანმა, პავ. კახიანმა, ბათ. ბაჩვამ, ტ. ლინმა, ბეს. თოფურაძემ, მაქ. ლევაძემ, ექ. ლევაძემ, ლ. შილოკაძემ, სარ. შილოკაძემ, ს. ყერულიშვილი, ანდრია კეინიხიძემ, წერილ ბრაქაძემ, ალექსი მაჭარავამ, ლევან ქაჯაიამ, ანდრო ბრელიძემ, რაჭდენ მიქაძემ, ვასილ სამადავლაშვილი, ნესტორ თავებრიძემ, იოსებ ხელიძემ, სიმონ ბურჭულაძემ, დავით ჭაჭაბერ, მელიტონ კერიკაშვილი, ზაქარია ზარაძემ, მაქსიმე ბუაძემ, გიორგი ლიპარტულიანი. სიმეონ რაზმაძემ—40 კაპ., ვასილ ჯანიასვილი—40 კა; ალექსანდრე ილუჩიძემ—30 კა; სამსონ კვატაძემ—30 კა; ვასილ ქელიძემ—25 კა. დავით ვაშაქიძემ—25 კა.

ასისონ ზასტაძე

* *

გიგზავნით ამასთანავე იმერეთის ეპარქიის სამრევლო შკოლებს მასწავლებელთა კრებაზე ჩემგან შეგვრეილს ოცდა თერამეტ მანეთს (38 მ.) ზეპირ-სიტყვაობის შეტრების ფონდის სასარგებლოთ და გთხოვთ უმოჩრილესათ თქვენს პატრეცემული გავ. „კვალში“ მახლოდგან ნომერში დაბეჭდოთ შემომწერიელთა სია:

სამი მან. დეკ. ვაზირელ (ვაგარიშვილი). თითო მანეთი: მღვდლებმა: ვ. აბრამიშვილი, ვლად. კახანაძემ, ონისიმე სანიკაძემ, კირილე ღამბაშიძემ, მელ. (ვაგარიშვილი), ელ. კანდელაკმა, თულიან ყიფშიძემ, სრ. კალაძემ, სიმ. ჭუმბურიძემ, აბმ. კანდელაკმა, გიორგი ტყეშელაშვილი. მასწავლებლებმა: კნ. ნინო თავდგირიძისამ (იმერ. ეპარქ. საქალებო სასწავლო. უფროსი მარბაზე ვოლსკიმ, იოს. მარბაქაძემ, ვეტიხი გიორგაძემ, ალ. არევაძემ, ბეს. ვაშაძემ, პ. ქირაქაძემ, ტრიფ. სანებლიძემ. სოფლის მასწავლებლებმა, ონის. მიწდელმა, ისონ. ღამბაშიძემ, რაჭ. კანდელაკმა, კლ. ნებიერიძემ, ლ. ლორიაძემ, ალ. ჯაფარიძემ, ქრ. ულრიელიძემ, (ქუთ. სასულო. სასწავლ. მასწ.) ბეს. ციციშვილი, კოს. მკურნალი, ბეს. კელენჯერიძემ, რაფ. ჩხობაძემ, ბეს. კობახიძემ, ბეს. კახანაძემ (ჭიათურის შკოლის მასწავლებლებმა).

ათ-ათი შაური ქქ. მარიამ ვარდოსანიძემ და ნინო მესხმა. სულ ოცდა-თერამეტო მანეთი.

ჭიათურის შკოლის მასწავლებელი პესარიონ კახანაძე.

ს უ ლ ი კ ო

აკვარლის საფლავს ვეცებდი, ვერ ვნახე... დეკარგულიყო. გულ-ამოსტენილი ვჩიოდი: „სადა ხარ, ჩემო სულიკო!“

ეკალში ვარდი შეენიშნე, ობლათ რომ ამოსულიყო; გულის ფანქვლით ვკითხავდი: „შენ ხომ არა ხარ სულიკო!“

ნიშნად თანხმობის კოკობი შეჩივრა... თავი დახარა;

ცვარ-მარგალიტი ციურ
დაბლა ცრემლებით დაყარა.

სულგანაბული ბულბული
ფოთლებში მიმალოლიყო.
მიეცხმატკილე ჩიტუნას:
„შენ ხომ არა ხარ, სულიკო!“

„შეიფრთქილა მგოსანმა,
ყვეილს ნისკარტი შეახო,
ჩაიკენეს-ჩაიკიკეკა,
თითქოს თქვა: „დაახ, დიახო!“

დაგვეათათებდა ვარსკვლავი,
სხივები გაღმოსულიყო;
მას შეეცაოთხე შეურქვეითი:
„შენ ხომ არა ხარ, სულიკო!“

დასტური მომცა ციმციმით,
სხივები გაღმომავარა
და იმ დროს ყურში ჩურჩულით
ნიაემაც ასე მახარა:

„ეგ არის, რასაც ეძებდი!“
მორჩი და მოისვენეთ!

დღე დაიღამე აწ ტკილიათ
და ღამე გაითენოა“.

„სამათ დაშლილა ის ერთი:
ვარსკვლავათ, ბულბულ, ვარდათო,
თქვენ ერთმანეთი რადგანაც
ამ ქვეყნათ შეგიყვარდათო“.

მენიშნა... აღარ დავეძებ
საცვარლის კუბო-სამარეს,
აღარც შეგიჩიე ქვეყანას,
აღარ ეღვრი ცრემლებს მდულარეს.

ბულბულს ყურს ეუფდებ, ვარდს ეყნოსავ,
ვარსკვლავს შეეყურებ ღებნითა
და, რასაცა ვგრძნობ მე იმ დროს,
ეგრ გამოითქვამს ენითა!

ისეე გამეხსნა სიცოცხლე,
დღემდი რომ მწარეთ კრულ იყო.
ახლა კი ვიცი, სადაც ხარ!
სამგან გაქვს ბინა, სულიკო.

აკაკი

სხვა-და-სხვა ამბები

ამდენიმე ქართული საქველ-მოქმელო პრო-
ექტი უკვე შეუდგენიათ. ამ პროექტების გა-
ნსახილველათ არის დანიშნული კრება მი-
ხაილოვის ქუჩაზე, ექიმ ელიაშვილის სადგომზე, იელი-
სის 11, სამშაბათს საღამოს 8 საათზე. ვისაც სურს,
ყველას შეუძლია დაესწროს ამ კრებაზე.

გრაფ. უეაროვისა მოაბძნდა თფილისში ქე-
ლი ისტორიული ნაშთების მიმოხაზილველათ.

თ. აკაკი წერეთელი გაიმგზავრა ხარკოვს და
იქიდან აპირებს კონსტანტინოპოლში წასვლას, სა-
დაც რამდენიმე ხანი დარჩება.

თ. რ. დ. ერისთვის საიუბილეო დღესასწაული

დანიშნა ოქტომბრის 22-ს. საიუბილეო კრებამ გა-
დაწყვიტა დაარსოს სამაზრო კომიტეტები, რომ ამ
დღესასწაულს მიეცეს საერო მნიშვნელობა.

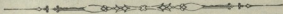
იელისის 16 აკურთხებენ სამეურნეო ბანკის
სადგომს და ამავე თვის 17 დაიწყება ბანკის მოქმე-
დება.

მთავრობას გადაუწყვეტია, კავკასიის მთის ხა-
ლხებს: სენაებს, რაქველებს, ოსებს, თუმ-ხევესურებს
და ლეკებს ნება მიეცესთ თავის საკუთარო, საჭირო-
ებისათვის პურის არაყი და ლუდი უაქიზოთ გა-
მოხადონ.

„კეალის“ რედაქციამ წარუდგინა თბილისის
გუბერნატორს თხოვნა, რომ ზეპირ-სიტყვაობის შე-
მომწირველთა სიების გამოცხადების ნება ჰქონდეს
მინიჭებული.

გამოვიდა ცალკე წიგნათ „იმერეთის მეფე სოლომონ დიდი“ ზვირ-სიტყვაობის საფასით. აკვალის, რედუქციის გამოცემა, ფსი ორი შაურია. შემოსავალი ზვირ-სიტყვაობის ფონდის სასარგებლოთ არის დანიშნული. ეს შესანიშნავი ისტორიული მონოგრაფია ზვირ-გადმოცემულია თანამედროვის კანდელოაისაგან და ჩაწერილი მისი შვილისშვილის სიკა კანდელოაის მიერ.

* *

საყურადღებო ამბები

ათუმი ქართველ მუშებს დიდი ყურადღება გვაქვს მიკცული ბათუმის მუშაობაზე, მაგრამ, საუბედუროთ, აქაც დიდ გაჭირებებს ეთმენთ ქართველები. დღით-დღე ჩვენი რიცხვი მატულობს და ჩვენე ვრჩებით აქ კონდრბანტათ. მიზეზი ამისა, აი, რა არის: თუმცა ქართველი მუშა სინიდისიგრათ და ოფლის ღერით მუშაობს, მაგრამ სამუშაოს მაინც ვერ მოულობს, რადგან ბათუმში საესეა სათათრეთიდან გადმოსული მუშებით. დილა ადრინათ მივდივართ ბათუმის ნეთ-სადგურებზე სამუშაოთ, მაგრამ სამუშაოს არავინ გვაძლევს, სათათრეთიდან გადმოსული მუშები გათამამებულნი არიან აქაურ გულკეთილ ნოქრების მიერ. თუ ერთი რამ ხმა ამოვიღეთ, მაშინე დაგვეყვიან და რითაც შეხედებთ—ქვით, კვით, ხელით და სიტყვით—დაგიწყებენ დაჩაგრვას ისეთაც დაჩაგურულ საქართველოს ხალხსა. ეინ არის, რომ ყური უღდას ჩვენს გაჭირებებს და მათ ჩვენი თავი არ დაჩაგრინოს. ორ-სამ დღეობით ვშვირებ-მწყურვალეები დავდივართ, ამ ჭამათ აუტარელა ჩვენი ცხოვრება, მაგრამ ჩვენ იმ იმედით ვცხოვრობთ, რომ ქართველი საზოგადოება ყურადღებას მოგვაქცევს და გადმოხეწილებს ჩვენს თავს არ გააქვლინებს.

გატ. რეზული მუშაობანი

* *

ქ. ოზურგეთი: სულ უნაყოფოთ ჩაიარა იმ კეთილმა მოსაზრებამ, რომელიც პატიო-ცემულ „კვალის“ ნომერში რამდენჯერმე იყო დასტამბული შესახებ იმისა, რომ ოზურგეთის ნოქრები ფრიად ცუდ მდგომარეობაში არიან, რადგან კვირა-უქმე დღეებ-

გამოვიდა ახალი წიგნები: 1) ცხოვრება მეფის გიორგის მეტეკის და სპაროგელის რუსეთთან შეერთება, აღწერილი პლ. ევანატის ძის იოსელიანის მიერ, ღ-ის ერთ მანეთით.

2) „მოამბე“ № VI.

3) მოსე ხონელი და მისი ამაინ-დარჯინანს მოსე ჯანაშვილისა, წიგნაკი ღირს ორ შაურათ.

4) გუსეტი პარიზში დასახლებულ ქართველთა გეოგრაფია. წიგნაკები I და II. თითო წიგნაკი ღირს ხუთ შაურათ. ამ მ. ჯანაშვილი გამოცემა წიგნებზე დაწერილებით შემდეგ გვექნება ლაპარაკი.

შიაც ვაჭრობაა გაჩაღებული. მთელი წელი ისე გავდის, ნოქართაგანი ვერ მიდის ეკლესიაზე, წირვის მოსამინათ და თანაც ერთ ადგილას მუდამ ყოფნა მათ ავბულობაზე კუდათ მოქმედებს. აი, ამიტომ ხსენებულ ნოქრებისათვის საქ-როა, კვირა-უქმე დღეს, დღის ცხრიდან შუადღის პირველს სათაშდის ღუქნები დაიკრტას. თვალსაფარათ კვირა-უქმე დღეებში ღუქნები ყველას მიხურული აქვს, მაგრამ სულაც რომ გაღებული იყოს ღუქნები, ისეც ის უფრო სასიხარულო იქნებოდა ნოქრებისათვის. მიუცლებლათ საქ-როა, კვირა-უქმე დღეებში ნოქრებს ერთი ორიოდ საათი თავის ნებაზე სიარული შეეძლოს და კარგს იხამდა ბ-ნი მახრის უფროსი აღშობია, რომ მიიწოდებდეს ოზურგეთის ვაჭრებს და ჯეროვან ოქმზე ხელს მოაწერინებდეს, რომ ცხრიდან პირველ სათამდე ყველა ღუქნები, დამელნიც კი სასმელ-საქმელებით არ ვაჭრობენ, დაკეტილი იყოს. ამით დიდ დახმარებას გაუწევს დაჩაგურლ ნოქრებს და წესი და რიგიც ამით დამყარდება.

არ. გურის-ცხვილი

* *

სოფ. ჟურნეკეთი (გურია). გურიაში ამ ბოლოს ხანს გაძლიერდა სურვილი ჭურნალ-გაზეთების კოთხისა და რაც კი იქნება დასტამბული შესახებ ჩვენის საზოგადოების ავ-კარგინაობისა, ყოველიც ეს მაშინე დიდს და პატარას, როგორც იტყვიან „ენაზე აქეთ დადებულ“. თითქმის უბრალო საქმეც არ ჩიება შეუმჩნეველათ საზოგადოების თვალში. აი, სხვათა შორის ერთი ასეთი გაჩემობა: ამ წლის 16 აპრლს „იერიის“ ნომერში იყო დასტამბული თქვენი უმოზრჩილესი მონის მცირე შენიშვნა იმაზე, თუ რამდენ გაჭირებაში არის ჟურნეკეთის და ჩოჩხათის საზოგადოება, გზების უქონლობის გამო ჩა-

ვარდნილი. ამ მცირე შენიშვნამ ატეხა საზოგადოებაში დიდი მითქმა-მოთქმა, რასაც მე სრულიად არ მოეგლოდი. ამ მითქმა-მოთქმამ მიაღწია მაზრის უფროსამდე, რომელიც დარწმუნებულყო, თუ რამდენად მართალი იყო ეს გარემოება რე 25 აპრილს გამოემგზავრა გზების დასათვლიერებლათ და დანარა ჩოხბათის საზოგადოება. აქედან ბნი მაზრის უფროსი 26 აპრილს ეწვია ჩვენს დავეწვებულ ჯურთუყეთის საზოგადოებასაც. უპირველესათ დათვალეირა ყველა გზები და მართლაც კარგათ დარწმუნდა იმათ უფარვისობაზე, რადგანაც რამდენიმეჯერ ცხენით ჩაეირდა სავლობში და უკუტრათ ეეირ ამოიდა. გზებ რამ დათვალეირა, მას შემდეგ ბ. მაზრის უფროსმა შეკრიბა ხალხი კანცელარიაში და ჩვეულებისამებრ მიმართა მათ გრძნობითსაესე სიტყუებით და აუხსნა, თუ რა მნიშვნელობა აქვს გზებს საზოგადოათ და გენსაკუთრებით ასეთ სოფლასათვის, როგორც არის. ჯურთუყეთი, რომ გზების ვაკეთებას ერთუჯლათ და დრე შედგომოდენ. თვის მხრით საზოგადოებას აღუთქვა, რომ ის ამ საზოგადოებიდან კაცს (მუშას) არ გაიყენდა სხვა გზების საკეთებლათ. ბნი მაზრის უფროსის სიტყუებმა და მოქმედებამ ხალხს სწორკით სასოება მოიწინა და თვის კეთილდღეობაზე დაარწმუნა.

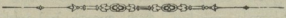
შემდეგ ამისა ყველას იმელი მოგვეცა; მაგრამ ადერ გვედა ორი თვე და ჩვენი გზები ისეე იმ მდგომარეობაში არიან. იმდენი მრავალ გრძნობიერი ქადგება ბნ მაზრის უფროსისა ჯერ შეუძრსოლუ ბელი გვაქვს და ხალხიც ისეე სასო-წარკვეთილებამა ჩაეირდნილი.

* *

სოფ. სურება, (ოზურგეთის მაზრა). ყველა კეთილ თვისებას მაკლებული იყო სურება, მაგრამ ისეთი ბოროტ-მოქმედება, როგორიც სოფლის ახლა, მაგ. კაცის საკვილო, ქურდობა, ცარცვა გლეჯა, დასხვა

და სხვა, აქამდის არ ყოფილა აქ. ამ ორი უკანასკნელი წლების განმავლობაში კი გაეარჯიმდენ აქაური მცხოვრებლები ასეთ უზნეო საქციელში. ამ უწესიების გამოსაძიებლათ ჩვენში თავი არავის შეუშუბენბია. მართალია, ბოქაული ყოველთვის მობრძანდება ხოლმე, თითო კვირას გაათებს, რადგანაც პური კარგია აქ. ერთხელ იმას საზოგადოება დანბარა. ამათ ასე მოახსენეს; — ცუდ კაცებს, ბოროტ მოქმედს მოაკციეთ და როგორც მთაერობის სურვილი იყოს, ისე მოეპყარითა; მაგრამ ბოქაულმა შემდეგი პასუხით დაისტუმრა: „არა, ცუდი კაცი არ მინდა, თქვენი თითონ გაასწორეთ მისინო“. აღბთა, დამნაშვენი წინდაწინ იკეთებენ ისათან საქმეს, თუარა მიგზნი რა არის, საზოგადოება დამნაშავეს. ბოროტ კაცებს აძლევს, მათზე უთითებს და ბოქაული ამას ყურადღებას არ აქცევს. ჩვენში რისიცი დამნაშავე უნდა იყო, თუ შეძლებდა ვაქვს ნიეთიერათ, ადვილათ შეგიძლია საქმე, როგორც ესურს, ისე ედსრიალო, წკიპარტიც არ წკიპარო. ამანართ ძლიერ სისწრაფით ემატება ერთი ბოროტ-მოქმედი მეორეს. ნუ თუ არ უნდა მიქციოს ყურადღება ვისიც ჯერ არს, ამ გვარ მოვლენას? ბნი აღშობიას მოსეულამ მაზრის უფროსათ გურიაში სიმშვიდე და წესიერება დაამყარა, მაგრამ სურებში ათასნაირი ბოროტ-მოქმედება აღორბინდა. ნუ თუ სურები არ ეკუთვნის ოზურგეთის მაზრას? ბნმა ბოქაულმა თითონი მოახსენა ერთს აქაურ მცხოვრებთაგანს საზოგადოების წინაშე: „მე თქვენი, (სურებლების) პრისტატიც კი ვარ, ნაწალნიც და ლუბერნატორიც“. ბნმა აღშობიამ მთელი ოზურგეთის მაზრა მოიარა და ჩვენში კი არ მობრძანდა. თურმე ნუ იტყვიეთ, ბნი ბოქაული ყოფილა ჩვენთვის ყოველივენი „ბოქაულიც, მაზრის უფროსიც და ლუბერნატორიც“. ჩვენ ეს ჯერ არ გეჯერა და თუ მართალი გამოდგა, მამინ საუკუნოთ უნდა გამოეტიროთ ჩვენი დღე და მასურება. იმდია, ბნი აღშობია უყურადღებოთ არ დაადებს ამ ჩვენს მწუხარებას.

ბ. კოწკა

თ. ნ. ვ. ორბელიანის სიტყვა

„მწყემსის“ № 12-ში დასტამებულია თ. ნ. ვ. ორბელიანის სიტყვა „მწყემსის“ რედაქტორის განმარტების თანდათიეთი. რადგან ამ სიტყვამ დიდი ყურადღება გამოიწვია ჩვენს საზოგადოებაში, მოგვეყვს აქ როგორც ეს სიტყვა, ისე მისი განმარტებაც:

„წელს თბილისის სათავად-ახსნაურ კანკანზე, როგორც წინათაც მოგახსენიეთ, ყოფილა მსუყელასა და ბასის, რომ ქართლელები და იმერლები ერთი ანანო. წაეითსთუ დიდი სიტყვას. ჭკუჭკუასის, სადაც ის დიდი რისით ამტკიცებს ამ ჭკუჭკუატიკანას! გუაივრდა და გუაივრს ვის დაჭირდა ეს ახსნა და განმარტება. ამასობაში იმერთმაგ გასამბ

ეს ხმა და, რასაკვირველია, „ივერიის“ ცნობაზე დამყარებული ვერ გამოიტანდა ვარდ შთახელოვლებას ამ ამის შესახებ. ასეა რომ გამოხრდა, თურმე საქმე სხვახარით ყოფილა, ჩვენ ვკითხვობოდით ერთი მხრით ნაღამაწკვეს, გარემული მსუსის ამ ვარდით. ასეა თეთ ვატორი გეგეზანის ამ მსუსის, რათა ვარდებს ეს ქვეი და სასოვალე კეამდ რეიანთ ვაივოს ამ გრის ნათქვამი, ვინედაც ასე მკაცრთ მიიტანეს იერიში.

რასაკვირველია ამდენი სიტყვაც არ იყო საჭირო, იმის დასამტკიცებლათ, ბ. შროკოში, იგევე ვლადი-მერ, მიქელამისადმი მიძღვნილი სიტყვა იმერეთისათვის შეურაცხყოფილი არ უნდა იყოს. განა ქვეყანა მოვლავ ყოველი თავისი შვილის სატრეფ-მოქალაქეთისთვის მსუსის ავთს და მისი წუნი თავის წუნათ მიიღოს?!. ბ. მიქელამისათვის იმერეთის წარმომადგენლობა არავის დაუძისებია და ამისათვის ტრეფი სიტყვის სატრეფა ბ. ილია ჭავჭავაძისაგან ამის დასამტკიცებლათ ამაღ დაამტრედა...

სამართლიანობა მოათხოვს, რადგან თ. იღ. ჭავჭავაძის სიტყვა იყო „ივერიაში“ სრულთ დასტამბული მისი საძახსო სიტყვაც იქნეს გამოქვეყნებული. აა, „ეს სიტყვაც

, აქ ასხენეს სახელი განსვენებული მამაჩემისა, მე თითქო გვერდი ამიარეს, თუმცა, რაც კი თქვა თ. ჭავჭავაძემ, ყოველისფერი მე შემიგება. მე და მხოლოთ მე ეწოლე ბ. მიქელამეს „მოსული“. მე ვარ შეილი იმ მგონისა, რომელსაც აქებ ადიდებს თავად ჭავჭავაძე და რომლის აზრდისათვის ეს ქება-დიდება სრულიად საჭირო არ არის... დილა! მე, ეწოლე ბ. მიქელამეს „მოსული“. ეგ მოვიდა აქ და ვანეშორა იმერეთს. ეგ ყველგან არის, მაგრამ, ვაი, თუ არსად არ იყო. ჩენი ბანკის საუინანსო ოპრაციები და კიდევ მთავალი სხვა შესაძლოა მაგისათვის საყურადღებო იყოს, როგორც ბანკიდან სესხის ამღებისათვის, რომელსაც ეს უფლება, ისიც მხოლოთ რწმუნების ქალაღდის ძალით. შეუძენია, მაგრამ რადგან იგი არ არის წყერი—დამუძნებელი ბანკისა, არც ჩენისავით შეტყევა გული ობლილის გუბერნიის თავად-აზნაუთო საადგილამული საქმეებისათვის. სად ბ. მიქელამე და სად ეს საქმეები?!. მას, რასაკვირველია, უფლება აქვს წესდების ამა და ამ მუხლის ძალით—იმ წესდებისა. ძალით, რომელიც მოგვიძღვნა ჩვენ კანონათ თ. ჭავჭავაძემ 1881 წელს—ილაყბოს და წყეიტოს საზოვალე კრებში ყოველ-გვარი სავანა. და ამ სჯავაძისში შეუღლია რითაც უნდა ინელმძღვანელოს, მაგრამ ვერ ინელმძღვანელებს იმით, რითაც ჩვენ, რომელთაც საკუთარი საქმე გვაქვს, საკუთარი ვარაზი

გავწესს, სრულიად უცხო და მიუხედეტრელი პიროვნება. მიქელამისათვის. მე ვთქვი ეს ყველა, მაგრამ აქ იმერეთი რა შუაშია? რა შუაში არიან იმერნი—შეიღნი ჩენი საერთო ქვეყნისა?!. მე იმერეთი და იმერნი კი არა მყავდა სახეშა, თვალწინ მხოლოთ ბ. მიქელამე მიღდა, როდესაც ეცუბნებოდი: „ნუ გვიბედლე ვერე კადნიერთა ყვირილით დროიგებას, ნუ კისრულბო მას, რაც არ შეგვიერის, ნუ ისხამ იმისთანა წამოსახამს, რაც ფხამაღ ჩავტრევეს?!. თურმე ჩენი სიტყვით შეურაცხყოფა მიმიყენებია ბ. მიქელამისათვის და მასთან ერთათ შეურაცხება მიმიყენებია, — იცით კიდევ ვისთვის?!. მთელი იმერეთისათვის, მთელი სამშობლოსათვის!.. მე არ ვიცო, ჩენი განუყოფელი ქვეყნის რომელმა ნაწილმა მიანდლო თ. ჭავჭავაძეს ჩემი პატრე და ღირსება ბ. მიქელამის პატრესა და ღირსებას შეუთანასწოროვო?!. მაგრამ ვადაჭრით კი ვამბობ, რომ არავითარს კავშირს არა ეხებდა ბ. მიქელამესა და ჩენს სამშობლოს შორის და თუ ჩემ სიტყვებში რაიმე შეურაცხება იყო, ღვე, ბ. მიქელამე მთლით ერთიანთ თავის თავზე მიიღოს იგი, პასუხა მომთხოვოს იმ გზით, რა გზაც უფრო გემოზე მოუფა, მაგრამ ნურცის და ნურც თავადი ჭავჭავაძე „სამშობლოს“ ფარად ნუ იფარებენ!..

ახლა, რა თვლით შეგებლოთ გაცუეთილს, ვითომ და მამულიშვილურს მრისხანებას თ. ჭავჭავაძისას, რომელიც ბ. მიქელამის წამოსასარჩლებლათ იხმობს თვით სამშობლოს, თვით ქრისტეს მოძღვრებას?!. გვიშეღლით, კაცის ღირსება ფხე-ქვეშ გათელეს, სამშობლო საურობეშია! საურობეშია! იმიტომ, რომ თ. ოზბელიანმა დაარღვია კვეშირი ნათესაობის, ძმობისა და ერთობისა იერეთთან, რაკ ვაგბედა და შეგებო... ბ. მიქელამესა?!. სხვა რაკ ეს, თუ არ საზარლო, უსუსერი სიტყვა, და მიზანიც ერთი ახად უფრო უზადლოე?..

რა ადგილი უნდა ჰქონდეს თ. ჭავჭავაძის პირით წარმოთქმულს სამშობლოსადმი სიყვარულს, მოძღვრულს მამიჩემის სამარადე იმის სახელით? თუ რა მასწავლა მე მამაჩემმა, ან რა გრძნობა ჩავგავრნა სამშობლოსადმი თვის შეიღებს—მე ამას სწორეთ მგას, თავად ჭავჭავაძეს, არ ვეტყვი. ეს კია, რომ მამაჩემს ჩემთვის არ უსწავლებია პირველობის შესაძენათ და დასამყარებლათ სამშობლო საშუალებათ გამოიყენეო. არ უსწავლებია ჩემი ქვეყნის სიკეთე-პიროვნების სარჩულათ გამებადა, არც სათვარო სცენიდან სამშობლოს ხსენისათვის ქადაგება უსწავლებია, ის ამკობდა თავის ქვეყანას, როგორც გრძნობდა და შეეძლო. თუ რა გრძნობა ჩამინერგა მამაჩემმა - ეს ჩემი საქმეა და მე ამ საქმის დაუფლე

ბას თავადს ჭეჭეჭავდეს არ მიენდობ. არ მიენდობ თავადს ჭეჭეჭავდეს იმიტომ, რომ ვოღება: „ჰოი, სამშობლო!“ ვითომ მამულიშვილური გმონობით აღვთრთავანება და რისხვა იმერეთის შურლაცხუაჲვის გამო... ბ. მიქელაძის სახით, — ეს მხოლოდ საშუალებება, ფანდია, შთაბეჭდილების მოსახდენათ გამოყენებული და სწორეთ ამ გვარ ხერხს დღი ამაგი მიუძღვის თავადს ჭეჭეჭავდის წინაშე. თ. ორბელიანი კი არა, თ. ჭეჭეჭავდე თავის პირადი ანგარიშით იფიწყებს სამშობლოს, შეაქვს შუთით ოჯახში, საზოგადოებაში, თეთი თავის სამშობლოში. ორბელიანი იყო, თუ თავადი ჭეჭეჭავდე და მისნი თანამოზარენი, როცა სიტყვით, ბეჭდვით თუ საქმით არღვედენ კავშირს ჩვენსა და იმევე იმერეთს შორის საუკეთესო მის შეიღთადმი შურლაცხუაჲვის მიყენებით?!.. გუშინ არ იყო, რომ იგინევე კახეთს ქართლზე აქეზებდენ?!.. ან იქნება ამის დასამტკიცებელი საბუთი გეჭირებთა?.. და ესევე თავადი ჭეჭეჭავდე გამოდის და ლეთის-რისხვას იწევს მასზე, ვინც შურლაცხუაჲ „სამშობლო“... ე. ო. ბ. მიქელაძე. აი, უბადრუკი ხერხი და საშუალება!.. მართლაც რომ უბადრუკი! დეე ისევე პაუზაში გამოიყენონ ეს სამშობლო, მაგარამ საბრალლო პაუზასაც ბანკის ციურებმა თავში ჩაჰკრეს და სურდები დაუბნინეს და ახლა სამშობლოს იმისთვის აღვებებენ ხელს, რომ „მტერს“ მითი სარმა გამოჰკრან, საზოგადოების თვალში დაამტკიცონ, განადგურონ.

ცხადზე ცხადია, რომ მთელი ბანკის არსებობა თავადს ჭეჭეჭავდეს თავის პიროვნებისათვის დასუკეშირებია. რითი და როგორ — ამის პასუხს მომავალი მოგვეცემს, მანამდე კი ბანკში ექვსისეკრა წესი ბატონობს. თუ როგორ ტყბილათ და ალერსით განაგებენ ამ ბანკს ამის მოწმათ მოეყუანთ ამ ბანკშივე მოსამსახურეთ, აუგიტაციის“ გამო უღლუქმაპუროთ დატოვ ულთ.

კ ვ ა ლ ი ა

ალია მწერია. მატლსა და ჭუჭუბილს (КУКОЛКА) მეტად დიდი მსგავსება აქვს მოზდილ კალიასთან. დიდი და პატარა კალია მეტის-მეტად ლორ მუცელა არიან. კალია საშინელი სისწრაფით და გაუმძღრობით სპობს მცენარეულობას. სამხრეთ ამერიკაში კონკოში ერთ ინგლისელს — თამბაქოს ყანები ჰქონდა, რომელშიაც 40,000 თამბაქოს ძირი დგა.

ვინც კი უკანასკნელს წლებში ბედავდა და ამ ეყენობის წინააღმდეგ ხმას იღებდა, კენჭებით აჩუმებდენ. ისიც წინააღმდეგ მათგანებულთა, თუ ბეჭდვითი სიტყვასაც პირი როგორ აუკრან. ერთი ნაწილი განზე დავს, მეორე ბანკის მმართველთა ხელში და ცხოველი პატრონური სიტყვა საწინააღმდეგოთ წარმოთქმული, გახეთქებში ელ-ფერს ცელილობს, ყოველსავე ღირსებას კლებულობს, საპყარება — და ყველური წესი ფარფაშებს!.. ასეთი ბძანება გამოკე-მული. მაგარამ გუშინ და დღეს აქა-იქ თამამათ ხმა ამოიღეს. გუშინ ზედამედველ კომიტეტის წევრი მთელა კრებნის წინაშე ხმა-მალლა ცხვირ-პარში ესერის ბრალდებას, „ინტრიგანი“ ჰარო; დღეს კიდევ თ. ჭეჭეჭავდე შეეფეთება თავისუფალ სიტყვას, რომელიც ხმა-მალლა აბრალდებს მას მრავალს უკანონობას და ამბობს: ყოველ ამას სხვაგან თავდაზნაურთაბის სამსჯავროს წინაშე დაგიმტკიცებ... თანდალ ჭეჭეჭავდე ცლილობს ამ ბრალდების აცილებას, მაგარამ თავში ჩაქრული ისევე თავის ჩეველებრივს ხერხს აეკედლებდა. ეს ხერხია, ამა თუ იმ გზით მართალი სიტყვა დაამტკიცონ, გააუქმოს მისი მნიშვნელობა საზოგადოების წინაშე ფარულის ცილისწამებით და საუფუხრათ მსახურების მას ისევე ის სამშობლო, ისევე ის საჩალი ვითომ შურლაცხუაჲვით მამულისადმი...

თქვენ ქვეყას ამ თავად-აზნაურთა ბანკში თავადიშვილობისა არა ეტყობარა, თავადო ჭეჭეჭავდე!.. ამ სიტყვიდან, ევანებ, ხედავთ, ვინ თესს შურსა და შუთის ჩვენს ქვეყანაში და ვის გადუქცევი ივი საბრძოლ საშუალებათ — და სწრით და და განსწახვით?...

გუთხერ, ღრმათ პატრევეშელი, მამო რედაქტორო. თქვენი და სხვ...
თ. ნ. ორბელიანი

ეს ყანები სახლის ახლო იყვენ და თამბაქოც კარგათ იზრდებოდა. უცებ გაისმა ხმა, რომ კალია შემოგვესიაო. ნახევარი წამიც არ გასულა, კალია ისევე გაფრინდა, და თამბაქოს ყანებზე 40,000 ძირი თამბაქოდან აღარც ერთი აღარ დარჩენილა. კალია თითქმის ყველა თბილ და ზამიერ ჰაერში ქვეყნების დაუბატრებელი სტუჰარია. მთელ აზიას, ვარდა ციმბირისა, აფრიკის ზღვის ნაპირებზე მთელ სამხრეთ-ამერიკას და ევროპის უმეტეს ნაწილს კალია ანადგურებს ცნობილი მაგაზური კალი, შემდეგ ნაირათ

ავეიწერს კალიას: მისთანამეტერი ადამიანს სხვა არა-
ეინა ჰყავს. კალიამ გაჟღერებით არ იცის შემოსევა.
გაიელის რამდენიმე წელი ისე, რომ კალია არ გა-
მოჩნდება, მაგრამ მას შემდეგ კი რამდენსამე წელს
ზედ-ზედ ხელახლა ანადგურებს მცენარეულობას.

ბერძნობის საშუალება კალიას გასაწყვეტათ
შემოღებული გერმანელი მოახალშენენი შემდეგნაირათ
წყვეტენ ხოლმე კალიას. ეინც კი დაინახავს მას,
მაშინვე მთელ სოფელს შეატყობინებს და ხალ-
ხიც გამოიბრის და მოაქვს ზარა, ქვაბი, თოფი,
დამბაჩა, კეტი, ბარაბანი და სხვა, რასაც კი ხმის გა-
მოღება შეუძლია. ამ ნივთებით ხმაურობას და

ზრახვით მიჯნებზე ანთებენ ცეცხლს წივისა და გამ-
ხმარი ეაზის ლერწისაგან. ქარი თუ ჰქრის და ბო-
ლი კალიასკენ მიაქვს, კალია ან სხვა გზით გაბრუნ-
დება და ან წინ ევლარ წამოიწევს, მაგრამ ცეცხლი
თუ არ გაძლიერდა, მაშინ კალიის გუნდი აღარ ებუ-
ება; წინარიგი ცეცხლში ვარდება, აქრობს და
უკანარიგი კი არხეინათ გადმოათვლავს და წინ წამო-
ვა. თუ მოახალშენეთა საკუთარ ადგილებში ჩამოფრინ-
და კალია, მაშინ ამ ადგილების ირგვლივ ცეცხლს გაჩა-
ლებენ. მერე თვით იმავე ადგილებში მოუღებენ ცეცხლს
ღასე წყვეტენ კალიას. თუ ახლოს ზღვა არის, მაშინ მო-
ახალშენენი ცდალობენ, კალია წყალში ჩაღვინ.

კალიას ჩასაწყვეტად თსრალიურად აღვირშა.

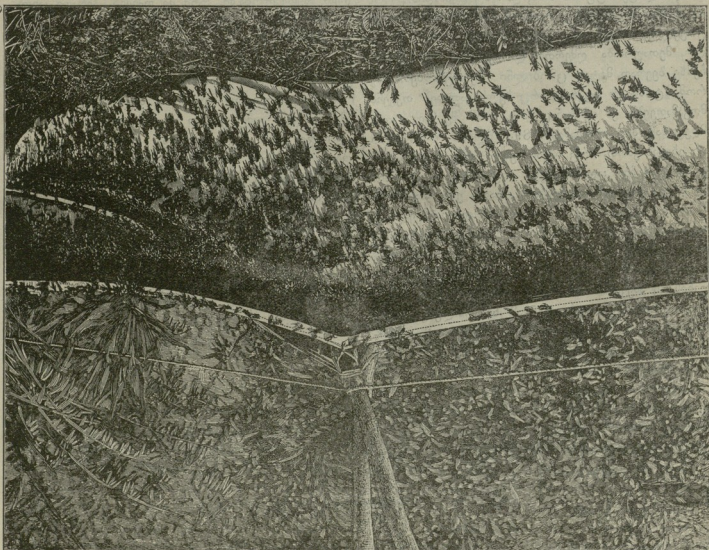
რაწკუნს რაკი ატებენ და კალიაც, თუ იგი ჯერ არ და-
შვებულა მინდორზე, უფრო ზევით აფრინდება და
სხვაგან წაეა. მინდორზედაც რომ იყოს დამედარი,
ხმას რომ გაიგონებს, გაფრინდება, თუ მომეტებულათ
მოლაღული არ არის. კალია ხმაურობას გარდა კო-
მლსაც ძლიერ ერიდება და გაუბრის—მეტათ ეზიზ-
ლება გამხმარი ნების—წივის და ეაზის კომლი.

თუ კალია მეზობლების მინდორზე არის მო-
ფენილი, მაშინ გერმანელი მოახალშენენი ცდილობ-
ენ, რომ კალია მათ ადგილს არ მოედვას. ამ გან-

სეთ შემთხვევაში კალია დიდ ოინს იჩენს. კალიე-
ბი თითოეულათ კი არ ზაფრინდებიან წყალში. არა.
ისინი ერთმანეთს დაასხდებიან. ქვეშ მოქცეულ-
ნი დაიხრჩევიან, ხოლო ზევით მყოფნი დიდხანს ცოც-
ხლები არიან. ბევრს კიდევ სხვა საშუალებას ხმარობენ
კალიის გასაწყვეტათ. ავეისტოს გასულს ან ენკენი-
სთვის პირველ რიცხვებში კალია კვერცხებს დადებს
მიწაში 1—1½ ფრჩხილისუნის სიღრმეზე. ასეთ
ადგილებს მოხნავენ, კვერცხებს ამოყრიან და ზამ-
თარში სიცივის გამო გალაყდება კვერცხები. კალიას

კვერცხი თეთრი ფერისაა და ძლიერ წაგებს ჭიანჭველის კვერცხებს გარეუვნობითა და სიღიძლით. რამოდენიმე კვერცხი შეერთებულია წებოსნაირი ნივთიერებით. თბილ ადგილს თუ შეინახეთ ეს კვერცხები, იქიდან მალე მატლები გამოიჩეკებიან. მიწაში კი კვერცხებიდან მატლი მხოლოდ აპრილის გასულს გამოიჩეკება, იქვე ალაგობრივ იკვებებიან, და რიცხვი მათი მატულობს. მერე წინ ნელ-ნელა მიდიან და ყველაფერს სპობენ. კალიას მატლები ასეთ ნაირათ მოგზაურობენ და ამათ ამდროს კუტიკალიას ეძახიან. ეს ახალ-გაზდა კალიები უფრო ღორმუცელები არიან, ვიდრე ხანში შესულნი. მაგრამ პირველნი შორს მაინც ვერ მიდიან, რადგან დღეში ორ ფერსზე მეტს ვერ იმოგზაურებენ. 3—4

კირას შემდეგ კუტიკალიას ფრთები გამოესხმება და დაფრინავს. ზაფხულობით რომ კალიამ არ განადგუროს ყანები და ბაღები, ამიტომ ზოგან, მაგალითათ ალჭირში რუთ კვერცხებს კრეფენ და შემდეგ წაევენ. აგრეთვე კრებენ ჭუპრებს, კუტიკალიებს, მოზიღლებსაც და სხვა-და-სხვა საშუალებით კვლენ. კუტიკალიეები რომ დაიჭირონ, ამისათვის განიერ თხრილს გაკეთებენ და წინა-პირზე ტილოს ფარდას გაუკეთებენ. ასეთ თხრილებში ეარდებიან კუტიკალიეები და მერე წყვეტენ. ბევრი მტერი ჰყავს კალიას. მაგ. ბელურა, ქთამი, ბატი, ყუაი და ყორანი. მაგრამ ტარბისთანა მტერი იმას არა ჰყავს. (შედეგი იქნება)

კალიას საჭირო ბაღი.

ლია წერილი ბ-ნ დიმ. ერისთავს

ქვენმა წერილმა, „ივერის“ № 141 ბულომა, ფრიად გამაყვირა. სწორეთ თხვევაზეა გამოჭრილი ქართული

დასტამ-ამ შემ-ანდას:

„სტენს ვერაფერი დააკლეს, უნაგერი დამტერისო“ და მისივე შესაფერო რუსული ანდაზა: „Въ отородахъ капуста, а въ Кіевѣ дядя“. საიდან სადაო, წმინდა საბაო! თქვენ ბ-ნმა „დარაჯმა“ გამხილათ უმართებულო მოქმედება, რამელსაც სწორეთ ღიდი სა-

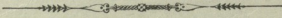
ზოგადო მნიშვნელობა აქვს ამ ჩვენ წოდებათა და პირად უფლებათა თანასწორობის დროს, შემდეგ ბ.ბ. იას. მეგრელიძემ რაფიელ მეგლაძემ გახასუხეს ის წერილობე, რომლითაც უშუალო სიტყვებით გაიხსენებენ „კეალის“ რედაქცია და მისი თანამშრომლები — მე აქ რა შუაში ვარ?.. მე მიწოდებთ „კეალის“ ხელმძღვანელთ, მაშინ, რადესაც „კეალს“ თავისი კანონიერი რედაქტორიც ჰყავს და თანამშრომლებიც, რომელთ შორის მეც ერთი მათგანი ვახლავართ.. დაჯერეთ თქვენი თავი, რომ მე არც ამესამე დასის მეთაური“ ვახლავარ, არც მქონია თავის დღეში სურვილი ვისიმე მეთაურობისა. თქვენ რომ ისტორიულათ გკონდვსთ გაცნობილი ჩვენი ახალი ლიტერატურის ხანა, დაწმუქდებოდით, რომ მე სერელში „უნერალი“ არაოდეს არ გხვდებოვარ და ყოველთვის მჭერია მებრძოლი „სალდათის“ ადგილი. მეთაურობა ღმერთმა დაძივაროს იქ, სადაც ჩემზე ბევრათ მეტათ ცნობილი მეთაურავენ. მე რომ „ტაშს არ ეუკრავ, არც ხელს ვფარებ“ თქვენს მოკამათებს, ეს იქიდანაც ჩანს, რომ მე მისის დამდეგიდან შუა იენისამდე 1895 წლისა თფილისში არ გზღვებოვართ; არც საქირაობენ თქვენი მოპირდაპირეები ჩემ კალთას ქვეშ თავის შეფარებას. ისინი ნიღბ ქვეშ არ იმალდებიან, თავის ვინაობას სტამბით აცხადებენ. ერთი მათგანი რაფიელ მეგლაძე, თქვენივე მეზობელი, აი, როგორ ათავებს თქვენდამი მომართულს წერილს: „არ იფიქროთ, ბნო დიმიტრი! მე ან „დარაჯი“ ვიყო, ან ეიცოდე, ვის ეყუთენის ეს პსევდონიმი. მხოლოდ მე მინდა სიმართლე აღვივარო და თუ თქვენ ამ სიმართლეს ვაგვირისხდებით და თქვენი კნიაზური ჩიხით მოგვიპართათ, ჩვენ ყოველ შემთხვევაში მშათა ვართ, პასუხი მოგკეთ“. ამას შემდეგ ნუ თუ რაიმე ან ზნეობრივი, ან იურიდიული სიმართლე გაქეთ გამომიწვიოთ სამართალში? მე წინააღმდეგი არა ვარ, რომ სამედიატორო სამართალში გამოგყვეთ; მაგრამ გაფრთხილებთ, საქმე არ წავიხდვსთ; უნდა იცოდეთ,

რომ გ. ე. წერეთელს თქვენსა და „დარაჯს“, „მუხრულსა“, იას. მეგრელიძეს და რაფიელ მეგლაძეს შორის კამათში არავითარი მონაწილეობა არა აქვს. ამასაც მოგახსენებთ, რომ „დარაჯი“ იმისთანა კაცი არ არის, რომ ნიღბ ქვეშ თქვენ წინაშე დაიმალოს. როცა გნებავთ, თვითონ „დარაჯი“ გაცნობებთ თავის ნამდვილ ვინაობას. მე ყოველსავე ამას უფრო იმითამ მოგახსენებთ, რომ არ მეგულდება ჩვენ ქვეყანაში ისეთი გონება-დამბრმავებელი ეინმე, რომ ამ საქმეში მე გამამტყუნროს, რადგან თქვენსა და ზემოხსენებულ პირთა შორის კამათობაში მე ისე შორის ვახლავარ, როგორც თფილისი და ოზურგეთი, ან ჩოხატაურა ერთმანეთთან. ესეც მიიღეთ მხედველობაში, რომ მე თქვენი პირად ცნობა არა მაქვს, იქნება პატრეს ცეცხლმდე თქვენს ხელლოვენი ნიქს და არც თავის დღეში რაიმე პირად თუ უკმაყოფილება თქვენთან არ მქონია, რომ ამას გამოეწვიოს ჩემში რაიმე შტრობა. ის კი არა, დამერწმუნეთ, ძალიანაც მეწყინება, თუ მართლა ამ საქმეში თქვენ გამტყუნდით და რასაც ბრალს ვდებენ „დარაჯი“, იას. მეგრელიძე და რაფიელ მეგლაძე, ყველა მართალი გამოდგა სამედიატორო სამართალში და შესწავლენილათ დამრჩებათ ის გარემოება, რომ თქვენს ნაწერსა და მოქმედებას შორის არავითარი ზნეობრივი კავშირი არ აღმოჩნდეს. რაიცა შეეხება „კეალის“ რედაქციას, იმას ერთხელვე დავით გურამიშვილის ქვემოთ დასტამბული ლექსები გაუხდლა თავის დროშაზე ზეწარწერათ და რაც უნდა ბგერი ლანდოან გარისტებულმა იუბილტერებმა, მაინც თავისას არ მოზმდის:

„მართლდა მძასკველს მძასკა თვით კი ზუთ მო-
უსდებოს,

მაგრამ ფარკა სიავისა ქვეყანას არ მოუსდებოს;
წამსდენელთა და მამაქელთა ბეგრა სსხვც რამ წაუსდებოს.
მძასკვეკუ სკუასსა სპამსხვათა, მძასკასა ვადა მოუფრთსკუასა“.

გ. ე. წერეთელი

მეფე სოლომონ იმერეთისა, დიდ სოლომონდა
წოდებულნი.
(დასასრული *)

მ დროს მოვიდა იაშვილის მოურავი, ბუჭუ-
გრიგოლაშვილი, ის ორა კვირის წინეთ სადაც
ყოფილიყო წასული, რომ დაბრუნდა და მის-
ბა

ტონის სახლში ეს ამბავი ნახა, ცუცხლი მოვიდა და
უსაყველურა ბატონს: რა გქნია ეს, რომ შენი სა-
ხლი გოლგოთათ გაგიხდიაო. რატომ არ დაამშვი-
დეთ ბატონი მეფე და მის დიდებულ სახელს ნი-
შანი დაადევითო. ან ახლა რატომ არ უპატრო-
ნებთ ამ საბრალეობს? მივიდა თითონ, გაუსხნა ხე-
ლები დასჯილებს, წამოაყენა, მოკადა ხელი, წაი-
ყენა და საბატონის უკან საქალბოში შეიყენა, რა-

დგანაც შიშით მათ სახლში შემეგებას ცერაინ ბე-
დავდა. იქ მოასვენა. მეცდარი გიორგიც იქვე და-
სახლავა. ამ დროს იაშვილი სხვაგან წავიდა, რომ
ბრალი საკუთრათ მის მოურავს დადებდა და რი-
სხვა თავიდა აემარებდა. მთელი ღამის ნაწყოლებმა
ერისთავებმა საქალბოში სული მოითქვეს და ძლის
პირებით ევეღრებოდენ უფალს. როსტომ ერისთვის
უცნაური ბოზი ხმა გულ-საკლავათ გამოისმოდა.
ბუჭუა წავიდა მეფესთან, შამოიხსნა ხმალი და ყო-
ველი იარაღი დაუწყო მეფესწინ. მეფე ბუჭუს იცნო-
ბდა, როგორც კარგ სახელოვან ვაჭარს და ჭკობსა,
რა დაგიშვებოა, ბიჭო? მოახსენა: თვალდათხრილი
ერისთავები ეკლესიის გადასურულში შევიყვანე და
მეცდარიც იქვე ავამარხეთო. ჩემმა ბატონმა სიკვდი-
ლი მომინდობა ამისათვის. მეც ვიცო, რომ ღირსი
ვარ სიცილის და ახლა თქვენ გადამახდევინ-
ეთო. მეფემ უბძანა: აადექი, კარგი გიქნიაო. სამა-
რთალი გაუსწორდა, საკანონო მოხდელი აქვს და
მეტო რაღა ექირებებოა. დაუბრუნა იარაღი და გა-
ისტუმრა. ეს რომ ქაიხოსრო ავიაშვილმა გაიგო,
მაშინვე გაუგზავნა ერისთავს მოკითხვა, ტანისა-
მოსებით ვაატანა და გადაიყვანა თავის სახლში. ერი-
სთავებს ყმა და მამული ჩამოერთდათ, რაჭაში დაბ-
რუნების ნება აღარ მიეცა და დიდხანს სხვის ქა-
რზე ცხოვრებდენ; თვითონ როსტომ ერისთავი პა-
პუნა წერეთელმა საჩხერეს ვაგზავნა და მეთოდ სეი-
მონ კანდელაკმა გადაიყვანა თავის სახლში და იქ
ემსახურებოდა ერისთავს, სანამ ორ წელს შემდეგ
ქართლ-კახეთის მეფემ ირაკლიმ არ მიიწვია თავის-
თვითან და თვითონ მასპინძელიც თან იახლა.

სარდლის ვაგზავნილმა ჯარმა ბრძანებისამებრ
პირველათ ანტონი მონახა და ყარაულები დააყენეს.
დგდა მისი, როსტომის ცოლი, იაშვილის წანართ-
მევი, ვაშში ფეხით ათრიეს და საბრალო მუცელს
გადაყვა. შემდეგ შეესიერ ოჯახს, ააზრეს, აიკლეს,
ციხეები ლაღუმებით დამატრიეს, დაიპირეს ნიშა
ირემი ქობულდიანი. ის იყო ჩრქვებ ბატონის ვა-
მოგზავნილი. ძლიერ დიდი იყო. შეუტრეს ფეხები
და წააქციეს დასაკლავათ. ამ დროს მოვიდა ხიტუა
ვაგაშელაშვილი. ის იყო მეჯღავთ უბუცესი. ბა-
ტონის შემთხვევა არ იცოდა და რომ დანიხა, ნიშა
ირემს კლავენო, დაიყვარა: ვინ უბედვარს ბატონს ამ
საქმესო? მივარდა, მისი ხელისაქრები დიდი თავ-
სხვილი რკინის ჯოხი დაჭრა თავში თემურაზა დე-
ვდარიანს და ტვინი ამოასხმევია. მიკინდენ ჯარის
კაცები და საწყალი ხიტუა ნაყუწ-ნაყუწათ აიღეს.
ააზრეს იქაურობა, გადაწვეს, გადაბუცეს და ვაშა-
ემგზავრენ ქუთაისისაკენ. პატარა ანტონიც თან წა-
მოიყვანეს მისი ძიძებიანათ. ქუთაისში რომ მივი-

დენ, სახუცესმა პატარა ანტონის თვალების დათ-
ხრადა ბძანა, მაგრამ პატარა მეფის ასულმა ელენემ
ანტონს თვალი მოკრა, მიიკრა გულში და აღარავის
ანებებდა; იმ დღიდან მეფის სასახლეში ოხდებოდა.
მაგრამ პაპუნამ მინაც სადღუმელით გაამძახა მსახუ-
რები. ერთხელ ბურთი ჩაუგდეს ანტონს გახურებულ
თორწეში და რომ გაღიხნა ბავშვა, იმდენხანს გაა-
ჩერეს ძალათ და აყურებდეს, სანამ თვალები არ
გაუფუჭდა. ამას ყველაფერს, როგორც მეფეს, ისე
მის ასულსაც უმაღაღდენ. ბოლოს თვალ-დამდგარი
და ავით-მყოფი ყმაწვილი ჩააბარეს ძიძებს და მათ-
თან რაჭაში გაისტუმრეს.

იოსებ ქათალიკოშმა რომ შეიტყო ვაენათში
ერისთავების თვალების დათხრა, შეიცხადა, გაღმოე-
რდა ტახტიდან, დაცა მარჯზე, წაიშინა თავპირში
ხელები და წვერ-ულვაში დაიკვირა. შეიმოსა ძა-
ღით და გაცხარებული მიეჭრა მეფეს ქუთაისს. მე-
ფემ თვალცრემლიანი ქათალიკოსი რომ დანიხა,
მიაცირა, რა ამბავია, ქათალიკოსო? მე დღეს ქა-
თალიკოსი აღარ ვარ - მიუგო მან, არამედ იუდა
ისკარიოტელი, ქვემარტების გამცემელი. მეფეო, რათ
შეურაცხებ ან შენი მეუბნა და ან თვით სამეფო?
სად არის შენი აღთქმა და რათ გამატყვევო ფიცი მე
კოდილს! მეფემ შეიკრა წარბები და მზანალი ხმით
ბძანა: „მე დიდად ავისარულ ჩემი სიტყვაო“. რო-
გორც აღთქმე, სიკვდილით არ მომიკლავს და სა-
არაკოთაც მოვეტევიო. — არა, ბატონო მეფე, ღმერთ-
თან სიტყვის ჭახაკობა გამოსადეგი არ არის: ოს-
მალეთის მხედრობა ვანდენე და ერთი თავადის და-
მორჩილება როგორ ვაგვიტარა. რათ ჩამაცდეს სა-
ფრთხეში? რა პასუხი ვაო უკანასკნელ გნსჯის
დროს? „შემცდარი ხარ, ქათალიკოსო. ერისთავის
თვალების დათხრა გაშფოთებს და იმას კი იგიწევს,
რომ თვით იმ ერისთავს უნდაღა საქრისტიანოს
სამეფოს თვალების დათხრაო.“ — უპასუხა მეფემ და
გაღებდა დარბაისლებს. ისინი თაჩალუწულინი იდ-
გენ წყურებულნი, ხმას არავენ იღებდა. მეფესაც სა-
ხზე მწუხარება დაეტყუა. სიწუმეს შემდეგ ხმის კან-
კალით წამოაძახა ისევ ქათალიკოსმა: მეფეო, შე-
ჩვენებული იყოს შენი მეუბნა, უცეთ მეც არ გა-
მასწაროა ერისთავთან და თვალები არ დამთხრაო.
კარის კაცები აშფოთდენ. მეფემ ზურგი მიაქცა ქა-
თალიკოსს, გაბრუნდა. ქათალიკოსი კი თითქმის
გონება დაკარგული ვაგვარდა გარეთ და წავიდა გენ-
ნათსკენ. უბანა კრებულს მეორე დღეს წირვის
მოწახლდა, შევიდა ეკლესიაში. უბანა არქიელს
კათედრაზე შემოსვა, თვითონ შიგნით შეიმოსა არ-
ხილიკოსს მისცა დაწერილი ქაღალდი და უბრძანა,
რაც წერია, არ შეცვალაო. გამოვიდა შემოსილი,

შეიკვამთ კათედრებზე; მიართვის ჯვარის სამთლები და ააყურა ხელები. უკმეის, დიკაონმა დაიძახა: უფლი-სა მიმართ ელოკოთა. არხილიკონმა გადაწკეპ ქალღმრთლს ამოკითხა: არა ბრწყინედის ნათელი შენი წინაშე კაცთა და არც იხილონ საქმენი შენნი ეკთილინი და არცა ადღე შენ მამა ზეცური ყოვლადე აწ და მზარდის და უკუნითი უკუნისამდეო. ამ სიტყვებზე ქათალიკონმა თითონვე დაახო ჯვარის სამთლები და გადასცა კადე დაიძახა დიკონმა: უფლისა მიმართ ელოკოთ. არხილიკონმა ულაღესო: არა დაგადეა თავსა შენსა გვირგვინი პატრონის

ცხოვრების, არა თხოვე და არცა მოგცა შენ კოვლადე აწ და მზარდის და უკუნითი უკუნისამდეო. მიიხდა გვირგვინი და ამ გვირგვინი განიძარცვა ყოველივე სამღვდლოთმთავრო წირვის შესამოსელი. ყოველ ვაზლის დროს არხილიკონი შანებისებარ მიხისხა იძახდა: არა ღირს არსო. ფერხიბილი ჩამოვიდა ქათალიკონსი კათედრიდან, შევიდა სასურთხველში, ეთხებო ტრაპეზს, გამოვიდა, მივიდა ხახულის ღეთის მშობლის ხატის წინ, დაიჩოქა და ტირილით დაემ-ხო. იმ დღიდან აღარც უწირავს. თეს უღირსათ ხლიდა და იყო მზარდ სინაუღში.

„მომამბე“-„იკვირია“ და „ქრონოზა

III

შედავო *)

ოვევით იქიდან, საიდანაც დავიწყეთ. რას ნიშნავს ეროვნული განვითარება? რას შეიცავს ეროვნება? დღევანდელ ცხოვრებაში ეროვნული განვითარება — ეს მისი გკონო-მთური განვითარებაა. ერთი გაღივირებელი ნივთიერათ, გაღივირებულთა ლიტერატურულათ, იუ-რიდიულათ, პოლიტიკურათ, ე. ი. კულტურულათ. ასეთი ერთი თუ დამოუკიდებელია, პირველი ალაგი უკრაეს ქვეყანაზე (ინგლისი, საფრანგეთი, გერმანია და სხ.), ხალთ თუ დამოკიდებულთა ადგილათ იტანს ვაჟედან მოკლენრილ ძალმოპირებობას, მედგრათ იბრძვის თვითარსებობისათვის და თავის ელფერს, პირადობასა სამუდამათ შეიარჩნის (პო-ლინიო, ირლანდია, ჩეხია, ელზას-ლორენი). გა-მლიერებულთ, წელში გამაგრებულთ ეკონომიურ ნია-დავზე; გამლიერებულთა ვარითივე ეროვნულ თვით-ნივთიერების ნიადაგზე. მისთვის აკროვნული პირი-ციპი* წარმოადგენს არა უზარალო სიტყვას; არამედ იმ პირად თესებებს, რომელნიც მსსში აღძრა და აბორძინა საწარმოეთა ძალიის განვითარებამ და ჩა-ეწნა მის კულტურას. გალაშქრება ამ თესებების წინააღმდეგ ნიშნავს გალაშქრებას მისი არსებობის დედ ბოძის, მისი ცხოვრების წინააღმდეგ. ნივთი-ერი წარმატება — ეს ხალხის სამოქმედო ასპარეზის

გაფართობება, მისი ძალღონის გამრავლებარება და გაღივირებება. აქ ეროვნული პირადობა და ნივთიერი ვითარება მვიდრათ არის ერთმანეთზე და-კავშირებული, დახლოებული, გადახმულ-გაღმო-ბმული. თუ პირველი ფერხდება, ფერხდება მეორეც, ვითარდება მეორე, ვითარდება პირველიც. ესენი განუყოფლათ ერთათ მიდიან. ერთი რამდენათ ამ გზა-ზე წინ წასულთ, იმდენათ მისი განსკუთრებითი ეროვნული თვისებები გამრავლებული და გამო-შკარავებულთა. ხოლო რამდენათ ის უკან ჩამო-ჩენილთა, იმდენათ მისი პირადობა, ინდივიდუალობა მიმქრალი, მიმალულია. ამ შემთხვევაში ის არის ჩილი, მსუბუქო, რომლის გადაჯარ-გადაშენება, შე-მუსტრა-ამოკლდეტა ადვილი საქმეა. მივილი ახალი ისტორია ამის დამმტკიცებელი საბუთთა. ნივთიე-რათ განვითარებულთი ევროპა ყველა დამოუ კულ-ტურლიან ხალხს ერთ და იმავე საკითხს უტყამს: ან უნდა მიწაშა, ან უნდა მე ჩაედვ შენს ალაგსო. ე. ი. ან ჩემ მიერ გავკლდე გზაზე ნება-ყოფლობით გამახედე; ან და მე ვამოკლდე ძალთით. ამ ძალა-ღობას მრავალი ხალხნი ეწო უძღმენენ და სამუდ-ამით ჰქრებიან.

ეს რა გზა, რომელზედაც ევროპა ქვეყანას ერეკება? ეს ის არს, რომელზედაც კარგა ხანია თვითონ ევროპა შედგა და რომლის დედაბოძი გა-მაგრებულთა ადგი-მსცემობაზე, ანუ ვაჭრობა-მრე-წელობაზეა. წარმოება, წარმოება კაპიტალისტური — აი, საღ მარხია ევროპის დედა-ძაღლი. მე-XIV—XVI სასკ. პირველათ ინგლისში მოხდა ეროვნული შრო-მის დიდი განაწილება, ქალაქი დამორდა სოფელს და განაღდა ქალაქური ცხოვრება. აქ ჩანასა თანა-მედროვე კაპიტალისტური წყობილება. რაკ ეს ასე მოხდა ერთ ერში, ამათ დანახენი ერთათ ბე-დიც გადაწდა. მას გაცეა საზრუნეთი, გერმანია და დანარჩენი ევროპის სახემწიფოებო, აგრეთვე ამერიკა,

*) ის. „კვლეო“ № 28.

ავსტრალია, აფრიკა (ახალ-შენები) და აზია (იაპონია, ინდოეთი და ახლა ჩინეთს მიაღვა კარგებზე). კაპიტალიზმის ასეთს შეუჩერებელი მიმდინარეობას თან მიყვება ცხოვრების ძირითადი ცვლილება. მან გადასხვაფერა ხალხთა ზენე-ჩვეულებმა, დაარღვია ძველი იურიდიული და პოლიტიკური წყობილება, შემუსრა პატრიარქალური იდიოლიური ურთიერთობა, გააერთიანა თითოეული ერთი ცალ-ცალკე და დააკეთა შირა სხვა-და-სხვანი ერთმანეთთან, ააყვავა ხელოვნება, მწერლობა, მეცნიერება, ერთი სიტყვით ადამიანში განავითარა ისეთი ენერჯია, ძლევია მოსილი მოქმედება, რაც წინანდელ კაცობრიობას არც კი მისიზმრებია. მეორე მხრით იმავე კაპიტალიზმში დაპყრო ერთი ორ ნაწილათ: *) მდიდარი და ღარიბი, მეცაყუთზე და ბოგანო, ბურჟუა და მუშა, ადლორძინა სოციალური განხეთქილება, დაბადა კლასთა ბრძოლა, გამოიწვია მუშა-ხალხი საპოლიტიკო ასპარეზზე და მით გათხარა თავის-თავის სამარე. ამ გვართ ეკონომიურ განვითარებას თან მოვლეს ერის ერთობა იმ კიბებებზე, რომელნიც ეხებოდა მთელი ერის პოლიტიკო-ეკონომიურ ცხოვრებას (მხარე ეროვნული**) და ერის დაყოფა იმ კიბებებზე, რომელნიც ეხებოდა მის შემავლენელ ნაწილებს პოლიტიკო-ეკონომიურ ცხოვრებას (მხარე პოლიტიკო-სოციალური). ერი ერთდება, იმავე დროს იყოფა. სხვა-და-სხვაობა ერთობაშია, ერთობა სხვა-და-სხვაობაში. თანხმობა განხეთქილებაში, განხეთქილე-

ბა თანხმობაში. ასეთია კაპიტალისტური განვითარება.

მეტყვით: საჭიროა კი ასეთი განვითარება? განა კაპიტალიზმი პროგრესს მოასწავებს? ამაზე პასუხის გაცემა ძნელი საქმე იმაშია, რომ პროგრესზე ჩვენ აქ სწავლებით არ გოვარაკობთ. ჰერც ვიკელეტი არა იმას, თუ როგორი წარმატებაა სანატრელი, არამედ როგორი განვითარება ნამდვილ ცხოვრებაში; ჩვენ კი არ ვიგონებთ ამა თუ იმ წყობილებას, არამედ ვესურს შევივროთ ის, რაც უკვე არსებობს და გავითვალისწინოთ მისი მომავალი. კითხვა პროგრესის შესახებ არის კითხვა მეტაფიზიკური, რომლის გადაჭრა შეუძლებელია. ვინა ჩვენ გვეუბნება კაცობრიობა თვინდანვე პროგრესისკენ მიისწრაფვისო, ამით გვეუბნება ორში ერთს: ან კაცობრიობას მიუძღვება წინ უზენაესი და მიყავს ბედნიერებისკენ (პროვიდენციალიზმი, წარმომადგენელია ბოსუტეტი), ან და ადამიანთა ვუნდს ადამიანს შეუენია, თუ რა არის პროგრესი და წიქთ მიქაქნებს კაცობრიობას (რაციონალიზმი მე-XIII-ის. განმანათლებელნი, მათი თეორია: გონება მართავს ქვეყანას). ამ ორ მოძღვრებას ერთი და იგივე საჩუღო აქვს პირველი განგების რაღს ადამიანთა ვარემე ამყარებს, მეორე კი თითონ ადამიანში. პირველის შეხედულებით ქვეყანას ერთი პირი წინამძღვრობს, მეორის — რამოდენიმე, ვენიოსები, გმირები. ორივე

*) რსავეიწველია, ან ასე უნებ, როგორც ივერიელებს“ ჭკონათ.

**) ეს ასე ან არის უოგლეოის. როგ სოციალური განხეთქილება უმადლეს სრისის მადლწეს კლასი — დამავკერული იწვეს უფსოკლეს, წინანდლდეკ სამშობლოს დიდი უმრავლესობის, რომ ამით კლასი დანერული დამილის და უმარტესობა შეიწინანს. მაშინ სამშობლოს ინტერესების დამცველი და მომხრით გამოდის მხოლოდ უგანსხეული, პირველი კი კმხრობა მტერთაი, მაგალითობი: ძველი საერწმეთის არსტოქრატის აუყანუდა ხლხი და წართავ მიწა-ადგილები. ამისის უგან დასაბურჟუბლით მან მოიწვია ვარემე მტერნი: პირველათ მკველონელები, ბოლოს რომალები. ხლხი შეებრძოდა მტერთ, მაგრამ 146 წ. (ქრ. წინ) რომაელების ბიერ სამეფმით იწრა ძლეული. — 1789 წ. საფრანგეთის არსტოქრატამ მოიწვია მთელი ევროპა დიდა რევოლიუციის მსახრბობა და თავის ბატონობის შესრძენათ. ევროპა და მისთან საფრანგეთის არსტოქრატათა ძლეული იქნა საფრანგეთის ხლხის ბიერ. — 1871 წ. საფრანგეთის ბურჟუაზიამ, ტარის მეთაურობით, ბისმარკს, რომელიც ვარით მრიაეს შემოერტვა, შემწე-

ბა თხოვა კომუნის დასამრსუბლით. ეს შემდეგ ბისმარკმა დაიარ (ის „Le temps“ 19 მისი 1890 წ. გვ. 2). ირლანდას და ჩხიას გადუდგენ თავანთი არსტოქრატები. ამს მიუმტეო საქმრთელოს მადლი თავდა-ზნაურობა, რომელმდს ამ სუგუნის პარველ სსივარში ჩანს და სამშობლოს ერთი და იგივე ფსი. დაადგა განსხეუბა, თემდ მართთადი ამშობ: ჩვენნი განუთარქვდობის გემო სსახი ვერ შეიქნა პოლიტიკურ სმარგზე გამოსული, რომ მოწინავე წოდების ბიერ გუიდეული რეფლები ადედინა და ბრლოდ გამორგანდობა, როგორც გამედელოს, ის მედეკელის წინანდლდეკ. მგონა, ასეთი წოდების დაქვეითებაზე ტარან ჩენი ვითომ და მატრიოტები!“ ავტ.

ეს აზრი მით უფრო ნათლთ გამომნდება, თუ წარმოადგენთ ახლანდელი ჩენი პართლ-კასეთის თავდა-ზნაურობის დავლს სამშობლოს წინაშე. პართლ-კასეთის თავდა-ზნაურობის რკასეშია ქართული ენა ღარ ამისი. ისინი გამხლარ სსუგუნთა დადნული ვარსუების. ამას გარდა ორბუღიანებმა, ჭკვეუკაეებმა, ერსთუგებმა უკვე ეგუდეს მს ულები და თავის სამშობლო მიწა-წყლადან ეგისი ამოიკვეთეს. აი, ამგვარი არსტოქრატის დამცველი განლავთ დღეს კახ. იეგროა.“ რედ.

შემთხვევაში მეცნიერება შეუძლებელი ხდება, ვინაიდან ანთ მეთაურთა მოქმედება სისტემატიურ კანონიერებას არ ემორჩილება. ორივე თეორიის ერთ და იმავე დასკვნამდე მიყვებით: ყოველივე მიუღწეველი პრაგმეტიული, გონიერია, რადგანაც მისი მთავალინებელი გონებაა. ამას ამტკიცებდა ბოსუეტი. ხოლო განმანათლებელნი ამბობდნენ: დღევანდლამდე ცხოვრება უყუღმართი გზით მიდიოდა, ადამიანებმა ვერ შეიგნეს, თუ რა არის წარმატება, პრაგმეტი და აქა, დღედან კი ბედნიერება დაწყარბება, რადგანაც ჩვენ აღმოვაჩინეთ უბედურების მაღაზო, მხოლოთ საჭიროა ამის გაგება და განხორციელება. აქედან წარმოდგა გმირთა, „კრიტიკულ მთარბეთა“ (ჩვენებურათ ინტელიგენცია) გაღმერთება. ესენი სასწაულთა ხანდენე ცხოვრებამო. ორივე შემთხვევაში ცხოველთა და ადამიანთა შორის ყოველივე კავშირის ესპობთ და ექმნით განვითარების ორ სხვადასხვა თეორიას, ერთს ბიოლოგიისათვის, მეორეს საზოგადოებასათვის. ხოლო მეცნიერება გვასწავებს, ადამიანი ცხოველების გავრძელებათა, ცხადია, იმავე მეცნიერებამ მთელი ამ პროცესის შესახებ ერთი საერთო თეორია უნდა შეიმუშაოს და მით ორი სამეფო ერთმანეთს დაუკავშიროს. აი, ეს თეორიაა ევოლიუციონიზმი, რომელიც, როგორც ზეით მოვიხსენეთ, ბუნების მეტყველებაში შეიტანა დარბინმა (დარბინისმი) და სოციოლოგიაში მარქსმა (მარქსიზმი). ჩვენ ვით მხოლოთ ცვლილება, განვითარება, ევოლუცია და მტერ არავითარი ამ ცვლილებას უნდა შეეწყოს, როგორც ცხოველები, ისე ადამიანები. აი, საერთო წერტილი ბიოლოგიას და სოციოლოგიას შორის. ასევე უნდა შევხედოთ ფეოდალიზმს, კაპიტალიზმს, სოციალიზმს და ცხოვრების სხვა ფორმებს. ესენი განვითარდენ ან ვითარდებიან იმიტომ კი არა, რომ კარგი, ჩინებული რამ არიან. არამედ იმიტომ, რომ მათი განვითარება აუცილებელია. მზადდება ისეთი ნივთიერა პირობები, რომელნიც აუცილებლათ იწყევენ ამა თუ იმ მოვლენას. ადამიანის მოღვაწეობა ინახება იმაში, რომ მან უნდა შეისწავლოს, შეიგნოს ეს, უმიოთათ აღორძინებული მოვლენა და თანახმათ ამისა მოაწყოს პრაქტიკული მოქმედება. ოცნება იმის შესახებ, რომ „შეგნებული ინტელიგენციის“ დახმარებით თავიდან ავიცილებთ ამა თუ იმ ეკონომიურ ფორმებს, არავითარ ნივთიერ საფუძველზე არ არის დაყარებული და წარმოადგენს სრულ ფანტაზიას. როგორც ქვეით დავინახათ, ასეთი ოცნება პირველათ ეგრმანიაში დაიბადა, შემდეგ რუსეთში გადავიდა, დღეს ჩვენშიაც („ივერიის“ ფურ-

ცლებზე) დაფარფაშობს. ამისათვის არის, რომ „ივერია“ ასე გადაჭრით ამბობს, კაპიტალიზმი“ ჩვენში „მკვიდრ ნიდაღზე ვერ დადგებოა“, ხოლო როცა დასავლეთ ევროპაში ძირითადი ცვლილება მოხდება და სოციალიზმი, ერთიანათ კაპიტალიზმის შედეგი, გაიშარჯეებს, ჩენი ერთი შეგნებული ინტელიგენციის დახმარებით ადვილათ შეითვისებსო“ (№ 34). ამგვარათ ის უზუნდესა ძალა, რომელიც ბოსუეტის აზრით, ხალხს წინ მიუძღვებდა, ივერიას ინტელიგენცია მოუძეკონდა და ისიც იმ ინტელიგენციაში, რომელიც მისებურათ ფიქრობს, ე. ო. პაწაწინტელა ჯგუფში. აი, ეს ჯგუფი მთელ ერს პატრიარქალურ წყობილებიდან კოლექტიურზე გადაახტუნებსო. ფეხ-მარბდაც ასეთი უნდა! ერთი ბრძანებით ჩენი ხალხი თორბე იქ ვაჩნდება, საცა განათლებული კაპიტალიზმი საუყურბების განვითარებას მოყავს. ასეთი სასწაულთ მოქმედება ზღაპარშიაც არ გავიგონია. აღარც განვითარება, აღარც ცხოვრების კანონები, ერთი სიტყვით აღარაფერი არ სუფეეს გარდა მბრძანებელი ინტელიგენციის და მახანალო ხალხისა. ასეთი მგზლარე მარქსის ისტორიულ თეორიის მომხრეობას აღიარებეს! ცხადია „ივერიისთვის“ კიდევ, კიდევ და მუდამ ფარდის ანდა ყოფილა საჭირო, თუმცა ის გვარწმუნებს: „ეს საჭირო არ არის, ჩენი წერილებიდან კარგათ მიხედებით, თუ რა კავშირი აქვს მარქსიზმს (სოციალ-დემოკრატისა) ჩენს ცხოვრებასთან და რა არაა“ (№ 35). დიახ, კარგათ მიხედით, ის კავშირია, რომ არავითარი კავშირი არ არის. მარქსიზმი ერთიანათ აშენებულთა კაპიტალისტურ წარმოებაზე. ის წარმოების კითხვა და არა კუქის; მხოლოთ იქ შეიძლება მისი განხორციელება, სადაც კაპიტალისტური წარმოება მკვიდრდება; მხოლოთ კაპიტალიზმი ქმნის ისეთ პირობებს, რომელნიც ულარს ყოვენ თავისთავებ შეშენების და დგენა ნანა ძირითადი ცვლილებისა. (პატრიცემული ნა-ლისთვის ეს დღი სადღუმლოებაა, მაგრამ მოათბინება!) მეორე აღავას „ივერია“ წერს „პროლეტარიათა ის ელემენტი, რომელმაც უნდა აავოს მომავალი შენობა“ (№ 5), მას ენატრება ეს შენობა, ხოლო მისი შეშენებული თვითონევეა, ივერიელები“ და არა პროლეტარიათი. „ივერია“ არავითარ ისტორიულ კანონს არ ემორჩილება; ის ისტორიაზე მძლელა დავს, გადაყავს ხალხი ერთი კილიდან მეორე კილზე, უკანასკნელი საფეხურიდან უმაღლეს საფეხურზე, როგორც მსურს, საითყენაც ესიაზივნება. უქვევლათ, ის ეჯღა-ქარი, რომელსაც პატრიცემული დარეჯანი სახლის უკან ამაღვ ეძებდა, „ივერიას“ უპოვია ჩენდა საბედნიერათ დ სასარგებლოთ. მაგრამ, ვიი, თუ მარტა წინ არა, უკანაც ვადმოგვა-

ბტუნოსამ ჩვენდა საბედნიეროთ მოველენილმა ჯადოქარმა. ვინ არის თავლები? *)

*) „ივერია“ აღარც ასეთი დეკორაციონის გამართებას, მეცნიერების გამოკვლევასაც შეეძლება. მოსახლენა რა კვრისაა უფრო-მდგომარეობა, კითხულობს: „სხვა ჩამოსწვნილ, დაჭედილებულ კრებისათვის კი ერთი საკანი იმალება აუცილებლად გასარკვევით და ასახსნელათ: შეიძლება თუ არა ერთი გამდიდრდეს, განვითარდეს მსწვეწვლად; ალბომიციენტად და სასოკადლოთ მადლა კულტურა და მკურნა, ისე კი რომ ამ ერთს უმრავლესა აზრ დახარგოს, ან გადატყდეს? ეს მოსლოთ მამის შეიძლება, გუგუნება მასუსათ ასლანდელი კვონომიური მეცნიერება (?), როდესაც მიწა-წყალი და წარმოების ყველა ანადი კერძო საკუთრებათ ვი არა, არამედ სასოკადლოების საერთო კუთვნილებათ შეიქმნება“ (33). ძლიერ საინტერესოა, „ივერია“ განემიქვადებუდეს რომელი მეცნიერება ამბობს, უკან ჩამოწმნილი ერთი უკანპიტრადისმით გადავა სივლილიწმომო. ან ვინ უნდა მოასდინოს ასეთი გადასვლა? მართლაც „ივერის“ აზრით ამას ინტელიგენციას მაქანა ჯგუფი ქ. თ. „ივერელები“ ასდენეს, მაგრამ ამ ოცნებას და მეცნიერებას შორის დიდი უფსკურელია.

პეტ.

ასე თუ ისე, „ივერია“ გვიარწმუნებს: „კაბიტალიზმი ჩვენი ვერ იხიარებს, პირი კიით ჩვენი უფრო ნომიური მდგომარეობა ხელს უშლის ამ ფორმის დამყარებას“ (ამით კონსერვატორობის); 2) როცა ევროპაში კაპიტალიზმი შეიცვლება სამართლიანი კვონომიური ფორმით, ჩვენი ერთი შეგენებული ინტელიგენციის დამხარებით შეითვისებს (ამით პროგრესისტობს). ამ ორ ერთმანეთის დამარტვევლ თეორიას ასეთი უკლები აქვს მობმული: „თუ ქართველთა ცხოვრების პოლიტიკური კალაპოტი გაფართოვდა, რასაც უნდა მიეცეს უმთავრესი ჩვენი უფროდლება“, ვინ უნდა გაფართოვოს ეს კალაპოტი? ინტელიგენციამ? მან რომ საკუთარი ძალიანით ვერ გააფართოვა, ამას წარსული გვიმტკიცებს. ცხადია, იმავე ინტელიგენციამ რაიმე მკვიდრი ნიადლება უნდა მოახახოს და ზედ აავოს თავისი მოქმედება. სად არის ეს ნიადლება?

ნ. ჟორდანი

(შემდეგ იქნება)

საშინელი ქარიშხალი

(განმელება მოთხრობისა „შირველი ტალები“

შემდეგ *)

VIII

ასადილევს კეგლის თამაში დაიწყეს ჩვენმა მგებობრებმა. დათა, როგორც უჩვეულო, სრულიად ვერ თამაშობდა და ყოველი მისი ხის ბურთის (шары) გაკორებზე ჰომერიულ ხარხარს ატებდენ, როგორც მარო და კოწია, ისე სხევი, ვინც კი მოსულიყო თამაშობის საყურებლათ.

— ნელა, ნელა ისროლეო, შუა ფიცარზე დაადგეთ შარი! ასწავლიდა მარო, მაგრამ ასში ერთხელ ძლივს მოახეიდრებდა ხილმე დათა ბოთლებს და მაშინაც ან ერთ ბოთლს და ან ორს წააქცევდა მხოლოთ, ასე რომ მარომ და დათამ, რომელნიც ერთათ იყვენ კოწიას წინააღმდეგ სამი პარტია წა-

გეს ზედი-ზედ და მხოლოთ ერთი მოიგეს ძლივს, ისიც იმიტომ, რომ კოწია აღარ უყვირებდებოდა თამაშს და თავისუფლათ ისროდა ბურთის.

ამასობაში მოსვირინე ხალხიც შევიკობა და პატარა მინჯარი, რომელიც ორ მთას შუა მიწყებოდა დღელს, ხალხით აივსო. — ხუთ საათზე მუსიკაც მოვიდა და გისმა მისი გრილი მთელს აბასთუმნის ხეობაში.

— კოწია, აბა სკამებს თუ გვიშოვი, შენ იცი, თეარა, ერთობ დავიადლე! — უთხრა მარომ მძას, როცა ნახა, რომ დასაჯდომი ადგილი აღარსად იყო. კოწიამ მაშინვე გამოატანინა მსახურს სამი სკამი ბუფეტრიდან, რომლის პატრონიც ქუთათური ეპარტი იყო და პატისცემდა მაროს და კოწიას. ჯერ კიდევ არ დამჯდარიყვენ, რომ ერთა ახალგაზდა კარგათ ჩაცმული ლამაზი ქალი მოვიდა მაროსთან და დაუწყო ლაპარაკი.

— ნება მიბოძეთ, გავაცნოთ, ახლათ უნივერსიტეტში კურსმესრულეზული მერცხაობაქი! — უთხრა მარომ კოტა ლაპარაკს შემდეგ ქალს და უჩვენა დათაზე: — კნენა ბარბაღე გუჩამელიძისა, მიუბრუნდა მარო ახლა დათას, დათამაც მდებლათ დაუკრა თავი კნენისა. კნენამ ხელი ჩამოარტოვა.

*) „საქალაქი“ № 28

— ნეტავი თქვენ, რომ ასე ახალგაზრდას გავი-
თავენებით! უთხრა ღიმილით კნენინამ დათას. — ამ წა-
უხუტულს აქ დარჩებით?

— დიას, აქ დარჩება მიუგო კოწიამ დათას მა-
გიერთ, რომელმაც ღიმილით შეჭხედა მას.

— კარგია, თქვა კნენინამ და მიუბრუნდა მაროს
— მართლა ამაღამ ხომ მოხვალ მარო?

— მოვალთ, მიუგო მარომ.

— კოწია, შენ არას დარჩე, შენგებურათ! მო-
ვალთ უსათუოდ და ეს ყმაწულებიც მოიყვანეთ! ში-
ნაურულათ მივიღებთ? ან კი რა ცერემონიება ჩე-
ნებურ კაცთან საჭირო?

— ისიც აბასთუმანში, დაუმატა კოწიამ.

— თქვენ სად გაათავეთ უნივერსიტეტი? ჰკითხა
კნენინამ დათას.

— ხარკოვში.

— ჰო, პეტერბურგში ვიყავი ეს ორი წელი-
წადი და არ მინახავხართ. იქაურ სტუდენტებს ყვე-
ლას ვიცნობ. ეერ წარმოადგენ, რა სასიამოვნოა,
მარო, როცა ბევრი სტუდენტები მოიყრიან თავს
და დაიწყებენ კამათს, რა გაცხარებულათ ლაპარა-
კობენ, რა გატაცებული და აღფრთოვანებული არიან.
ჩვენთანა ხშირათ დადიოდენ, თითქმის ყოველ სალა-
მოს იყვენ ხო ღმე, უთხრა მაროს თავმოწონებით
კნენინამ.

— ბატონო, დაბნადით და ისე ილაპარაკეთ!
უთხრა კოწიამ კნენინას და უჩვენა სკამი.

— არა, დასაჯდომათ არ მცალია, თქვა კნეი-
ნამ და დააბრა წასვლა: — მაშ არ გეთხოვებით, რა-
დგან ამ საღამოს გელით! ადრე მოდით და ჩაიკ
ერთათ დაელით!

— ჩაიხე ვერ შეგაბრდებით და მერე კი მო-
ვალთ, უთხრა მარომ. კნენინა ახლა სხეებთან მივი-
და.

— ჩვენ გიმნაზიელი ახლა როდისღა ვნახოთ?
ჰკითხა კოწიას დათამ, როცა კნენინა წავიდა.

— აი, ავერ მოდის და ახლავე მოველაპარა-
კები.

კოწია მართლაც მაშინვე მივიდა ერთ მოზრ-
დილ გიმნაზიელთან და დაუწყო ლაპარაკი.

— რა გეგაკეთილებათ ერთი? უთხრა მარომ
დათას, როც მარტონი დარჩენ. თუ ბევრი დრო
იქმნა საჭირო, მე ნებას არ მოგცემთ მეკალინიგობი-
სას, რადგან მინდა, რომ სულ ერთათ ვიყოთ ხო-
ლმე.

— ბევრი დრო რათ იქნება საჭირო? ერთი ან
ორი საათი იქ არებს დღეში!

— მაშ, ისე მოურავდით, რამ დალას იმეცა-
დნით ჩოლმე, როცა მე აბანოში ვარ.

— ძალიან კარგი! ამ დროს კოწია წამოვიდა
მათვენ და დაუძასა დათას. დათა და გიმნაზიელი
მორიგდენ ორმოც მანეთათ თვეში და ორივე ქმა-
ყოფილი გამოთხოვა ერთმანეთს. როცა დათა და
კოწია მაროსთან დაბრუნდენ, მაშინ ბატონა დათი-
კო უჯდა პალატოში, რომელიც, ის იყო, გამდგლს
მოეყვანა.

— დათა, ჩემ დათას როდის ასწავლით? ჰკითხა
მარომ დათას, როცა ეს დჯდა და აღერსი დაუწ-
ყო ბავშს.

— როცა დრო იქნება, მიუგო კოწიამ დათას
მაგიერთათ.

— მაშ, ასწავლით ჩემ დათას? განიმიერა მა-
რომ სახეგაბრწყინებულმა.

— დიდს საიამოვნებით, მიუგო დათამ; ჩემი
ხელობა მასწავლებლობაა და თქვენ შეილზე უკე-
თეს ვის უნდა ვასწავლო? დაუმატა დათამ ისე,
რომ თავი მალა არ აუღია.

— ჰო, კომპლიმენტებიც დაგიწყიათ, დათა? ჰკი-
თხა მარომ; მაგრამ ვის გუფთენის ეს კომპლიმენტე-
ბი, მე თუ დათას? დათა გაწითლდა და არ იცოდა,
რა ეთქვა?

— მზრუნველმა მაინც მოუსპო, სამსახურს ნუ
ელიო და კერძო გაკეთილები მაინც უნდა იმოვოს!
თქვა კოწიამ.

— უჰ, ის სამაგელი, ისა! რატომოა, მაგზე
უკეთეს მასწავლებელს ვის ვიშოვიო? — თქვა მარომ
ბრაზ-მორეულათ.

— უკეთესს ვინღა ეძებს ახლა? დამშეულებს
მეტი რაა რუსეთი! თუ თვითონ არ ჩამოვიდა, გა-
მოიწერს და ჩვენებურ კაცს კი ადგის არ მიცემს,
თქვა კოწიამ.

ამსაბაში საღამომაც მოაქანა, შვიო საათზე
მუხუცა წავიდა და ხალხიც ნელ-ნელა დაშალა.

— წავიდეთ, ჩაი ერთათ დელიოთ ჩვენსა თა-
ვისუფლათ და მერე ბარბალესთან წავიდეთ, თქვა
მარომ.

— სწორეთ ასე აჯობებს, თვარა ჩვენ იქ გემ-
რიელათ ჩაის ეერ დავლეთ, თქვა კოწიამ და მოუ-
ყვა დათას ზოგიერთს შემთხვევას იმ პირთა დასახა-
სიათებლათ, ვინც დღეს კნენინა ბარბალესთან იქნე-
ბოდენ თავმოყრი.

(შემაგვი იქნება)

დაუწო შეგვალა.

რედაქტორ-გამომცემელი ან. თ.-წერეთ დის